

Posudek školitele

Československá televize v době perestrojky: diskusní pořady v pozdních osmdesátých letech

Zbyněk MACHÁT

Diplomová práce

Ústav hospodářských a sociálních dějin FF UK, Praha 2013, 200 stran (247 s. vč. příloh)

Ačkoliv sledování televize bezpochyby patří k činnostem, jimž dnes lidé stále věnují ohromné množství svého času, jen zřídka se televize stává předmětem historických analýz. Snad je to jen tím, že historičky a historikové udržují ve svých vlastních životech kritický odstup od televizní tvorby i televizního zpravodajství, takže se televize nepromítne do pole jejich zájmu jako objekt zkoumání. A možná zde působí i další zábrany jako nutnost svébytného přístupu k pramenům audiovizuální povahy nebo podvědomá obava, že by studium televize nabouralo zažitě představy a interpretační postupy. Tím více potěšitelné je, že se dnes probouzí zájem o tento typ analýz a že v soudobých dějinách přibývají práce, které zkoumají svébytný svět televizní tvorby druhé poloviny dvacátého století. Historičky a historikové tak mohou nově tematizovat řadu otázek, dotýkajících se každodenního života i legitimacy panství ve 20. stol.

Kromě volby tématu bych na předložené práci Zbyňka Macháta vyzvedl také skutečnost, že autor v práci doložil své nepochybné analytické kompetence. I když se tento jeho vklad asi nepromítl do celého textu (což lze dát za vinu obvyklému spěchu při dokončování práce), na dvou stech stranách textu autor nabízí nejen přehled témat, nýbrž klade sofistikované otázky a snaží se na základě svého bádání načrtnout i možné odpovědi. Jistá nevyváženost ve vztahu k analytickému založení textu (velmi pečlivě a hlavně promyšlené analýze na jedněch místech a ne vždy dostatečnému odstupu od pramenů na místech jiných) nedokáže zakrýt skutečnost, že si Zbyněk Machát jednak je schopen klást nejdůležitější otázky oboru, jednak nabízet opatrně, přesto však precizně formulované odpovědi.

K asi nejdůkladněji a s největším nadhledem zpracovaným částem práce patří teoretické části, kde se autor věnuje analýzám televize ve vztahu k moderní veřejnosti i novým možnostem manipulace v moderní společnosti. Jeho rekonstrukce a pokus o propojení Baudrillardových analýz televize jakožto produkce simulaker, Habermasovy koncepce strukturální přeměny veřejnosti i Latourových pokusů zachytit zhušťování sociotechnických sítí dokládá schopnost proniknout do velmi sofistikovaných teoretických konstrukcí a znát možnosti a meze jejich možné historiografické aplikace.

A to se týká i kritického potenciálu reflexe. Vnímám jako potěšitelné, že se autor nevydal po vyšlapané cestě interpretace československé „konsolidace“ jako zcela jedinečného pokusu „ovládnout“ společnost, ale naopak „konsolidaci“ Československé televize ukázal v explicitní

paralele „převzetí“ mediální společnosti, jak ho lze sledovat v západních společnostech (např. v polovině 80. let, kdy do ABC, CBS nebo NBC vstupovali noví kapitáloví hráči, viz s. 55). I pozdější vývoj sleduje nejen primátem zvláštností politického uspořádání období normalizace, nýbrž všimá si legitimizujícího potenciálu, který měl sám technologický pokrok (například barevné vysílání, viz s. 77), přesun důrazu na zábavu (včetně masivního tlaku zdola ve směru zábavy západní provenience, viz s. 107), a nakonec dokládá poměrně velkou tematickou šíři pořadů (viz zejména kapitolu o r. 1983, s. 75-123).

Pokud bych měl z perspektivy školitele zmínit prvky, které stály v cestě plnému zhodnocení badatelského intelektuálního vkladu Zbyňka Macháta do daného tématu, pak bych nejspíše zmínil časovou délku zpracovávání tématu i výsledního textu, který vznikl v rozsahu mnoha let. To by samo o sobě nemuselo představovat problém, pokud by to nevedlo ke zmíněné nevyváženosti zpracování (viz výše) a k občasným opakováním některých myšlenek. Možná by se tento problém vyřešil, pokud by si autor byl ponechal více času na konečné zpracování textu, takže by jednak získal prostor k poměrně heslovitě zpracovaným částem o vývoji a programovém složení televizního vysílání v roce 1983 (kde se dokonce někdy opakují citace), jednak „uhladi“ text způsobem, aby čtenář měl k dispozici jednolitý text. Nakonec se tady otevírá i otázka názvu, který neodpovídá ani strukturaci práce ani klíčovým argumentům.

Bude-li autor se svým textem v budoucnu dále pracovat, vřele mu doporučuji také konfrontaci ideových tematických plánů se zpětnou vazbou, kterou ČST dostávala v podobě dopisů nebo sociologických výzkumů. Autor tyto kategorie analyzuje odděleně (navíc někdy zbytečně torzovitě), přitom by se právě na těchto místech otevírala možnost posoudit, do jaké míry a kde byl schopen se režim „učit“, zda postupoval „pod tlakem“ anebo byly rozvíjené programy a postupy vlastní „invencí“.

Poslední bod, který bych si dovolil autorovi doporučit, pokud by chtěl s tématem pracovat dále, se týká motivu, který byl nejspíše nejsilnější „zbraní“ normalizátorů (a nakonec asi i polistopadového televizního průmyslu) – totiž iluze blízkosti a autenticity, kterou televize nabízí a vytváří tak dojem participace a společenské harmonie. K tomu dobře slouží nejen autorem využitá diskuse, dokládající široké spektrum témat i možnost aktérů vyjádřit, co je „pálilo“, nýbrž také – a možná ještě více – zábavné pořady, masově sledované filmy a seriály. V současné podobě textu by tento motiv práci neúměrně rozšířil a analyticky zatížil (i proto ho zmiňuji jako doplněk k budoucímu bádání), pro plné podepření teze o společenské funkci televize jakožto místa, kde se produkují významy a vytváří zdání „normality“, by však poskytl možná ještě přesvědčivější materiál.

Navzdory všem těmto kritickým motivům rád doporučuji Machátovu diplomovou práci k úspěšné obhajobě a navrhuji komisi její hodnocení stupněm výborně.

V Praze, dne 23. září 2013

PhDr. Michal P u l l m a n n , Ph.D.